

İLÂHIYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Adem ŞAHİN*

Abstract

A Study on the Hopelessness Level of Undergraduate Students of Divinity Faculty

The aim of this study is to compare undergraduate students of Divinity Faculty from the point of hopelessness. The sampling group of the study is Muslim undergraduate students of Divinity Faculty at Selçuk University in Konya, Turkey. The sampling group was selected from the pool of freshman and senior students to compare effects of education programme on the hopelessness.

The instrument which used for gathering data is Beck Hopelessness Scale which has been translated in Turkish and used reliability and validity tests by Seber (1993). One Way Anova, t- Test, Tukey HSD and Fisher LSD statistical techniques were performed to analyse differences between groups of the independent variables. It was found that there were not significant differences between department groups at the PL.05 level.

Umut ve umutsuzluk, bireyin geleceğe yönelik beklentilerinin gerçekleşme imkanını ifade eder. Umutsuzluk, bireylerin başarısızlıklarını hiçbir zaman yenemeyeceklerini, problemlerini hiçbir zaman çözemeyeceklerine inanması, gerçekçi bir nedeni olmadığı halde yaşantılarına yanlış anlamlar yüklemesi ve amacına ulaşmak için çabalamadığı halde bunlardan negatif sonuçlar bekleme şeklinde tarif edilmektedir (Beck, 1963, nakl.Hamarta ve diğ, 2001). Depresyonun bir çeşidi olarak kabul edilen umutsuzluk, temelde olumsuz bir olaya dayanır. Bireyler, bir yandan meydana gelen olayın sebebi yada sebepleri, diğer taraftan olayın neticesinde ortaya çıkacak olumsuz sonuçlar ve bunların

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

kendisine etkisi hakkında mütalaalarda bulunurlar ve neticede umutsuzluk ortaya çıkar (Bell, 2001 s.2).

Son yıllarda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde motivasyon kaybı, geleceğe yönelik kaygılar gibi bir takım psikolojik belirtiler gözlemlenmektedir. Bu belirtilere, öğrencilerin mezuniyet sonrasında iş bulma imkanlarını kısıtlanmasının etkili olabileceği düşünülmektedir.

2001-2002 öğretim dönemi bahar yarıyılı itibariyle, ilahiyat fakültelerinde eski lisans, yeni lisans, ikinci öğretim ve ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği olmak üzere dört ayrı öğretim programı uygulanmaktadır. Eski lisans, yeni lisans ve ilköğretim öğretmenliği programlarında, gerek öğrencilerin aldığı dersler ve gerekse mezuniyet sonrasında iş bulma imkanları farklılık göstermektedir. Şayet bundan sonra yeni bir gelişme olmazsa birinci ve ikinci öğrenim eski lisans programları bu yıl son mezunlarını verecekler ve bu öğrenciler M.E.B öğretmenlik imtihanlarına katılmaya hak kazanacaklar. Yeni lisans mezunu öğrenciler ise mevcut eğitimlerine ek olarak, belli merkezlerde bir buçuk yıl tezsiz yüksek lisans eğitimi gördükten sonra öğretmen olma hakkını elde edebileceklerdir. Diğerleri ise sadece Diyanet'te çok kısıtlı olan iş olanakları için yarışacaklardır.

Bu araştırmanın amacı, mezuniyet sonrası iş bulma konusunda problemlerle karşılaşacak olan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerini başta öğrenim görülen bölüm olmak üzere yaş, cinsiyet, medeni durum, sınıf ve ailenin ekonomik durumu değişenleri açısından incelemektir. Araştırmada ayrıca, iş bulma konusunda İlahiyat öğrencilerinden daha iyi durumda olan Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği ve daha problemlili olan Fen Edebiyat Fakültesi sosyoloji bölümü öğrencilerinden de bir kontrol grubu oluşturulmuştur. Bu sayede İlahiyat öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri daha net bir şekilde ortaya konulacak, diğer fakülte öğrencileri ile karşılaştırma yapma imkanına kavuşulacaktır.

METOT

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, 2001- 2002 öğretim yılı bahar yarıyılı itibariyle Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenime devam etmekte olan bir ve dördüncü sınıflardan 210 öğrenciden oluşturulmuştur. Deneklerin 1. ve 4. sınıflardan seçilmesi, öğrenimin umutsuzluk üzerindeki etkisini tespit etmek içindir. Örneklemin %27,1'i (s=57) birinci sınıfa, %72,9'u (s=153) ise dördüncü sınıfa devam etmektedir. Bunlardan %41,9'u (s=88) eski lisans, %15,2'si (s=32) yeni lisans, %22,4'ü (s=47) 2. öğretim, %20,5'i (s=43) ilköğretim öğretmenliği bölümündendir. Örneklem grubunun %45,7'si (s=96) 17-22 yaş, %48,1'i (s=101) 23-26 yaş, %6,2'si (s=13) 27 ve yukarı yaş grubundan; %51'i (s=107) kız, %49'u erkek (s=103); %87,1'i (s=183) bekar, %12,4'ü (s=26) evli, %0,5'i (s=1) eşinden boşanmış olup %12,9'u (s=27) ailesinin ekonomik

durumunu düşük, %84,3'ü (s=177) orta ve %2,9'u (s=6) yüksek olarak bildirmişlerdir.

Araştırmada, karşılaştırmalarda bulunmak üzere eğitim sonrası iş bulma konusunda problemle karşılaşacak ve karşılaşmayacak bölümleri temsil ettiğini varsaydığımız Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü ve Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümlerinden de bir örneklem grubu seçilmiştir. Sosyoloji bölümünden örneklem alınan denek sayısı 124 olup, %84,7'si 17-22 yaş (s=105), %15,3'ü 23-26 yaş grubundan (s=19); %60,5'i kız (s=75), %18 % 39,5'i erkek (s=49); %96,8'i bekar (s=120), %3,2'si evli (s=4); %47,6'sı 1.sınıf (s=59), %52,4'ü 4.sınıftır (s=65). Deneklerin %7,3'ü (s=9) ailelerinin ekonomik durumunu düşük, %92,7', (s=115) orta olarak bildirmişlerdir. Sınıf öğretmenliği bölümünden örneklem alınan deneklerin sayısı ise 76 olup, %72,4' ü 17-22 yaş (s=55), % 26,3'ü 23-26 yaş (s=20), %1,3'ü 26 ve yukarı yaş (s=1); % 64,5'i kız (s=49), %35,5'i erkek (s=27); %97,4'ü bekar (s=74), %2,6'sı evli (s=2) ; %53,9'u 1. sınıf (s=41), %46,1'i 4. sınıf (s=35); % 6,6'sının ailesinin ekonomik durumu düşük (s=5), %93,4'ünün (s=71) ortadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, örneklemin umutsuzluk düzeyini tespit etmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır. Beck Umutsuzluk Ölçeği, Beck ve arkadaşları tarafından bireyin geleceğe yönelik karamsarlık düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Beck ve Ark.1974).

Beck Umutsuzluk Ölçeği, 20 maddelik kendini değerlendirme (self-report) türü bir ölçek olup, puan ranjı 0-20 arasındadır. Gelecekle ilgili duygular (GİD), motivasyon kaybı (MK) ve gelecekle ilgili beklentiler (GİB) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin uygulanmasında, deneklerden kendisine uygun gelen ifadeler için 'doğru', uygun olmayan ifadeler için 'yanlış' şikkını işaretlemeleri istenir. Ölçeğin puanlanması, her uyumlu yanıt için '1' puan, uyumsuz yanıt için '0' puan şeklindedir. Elde edilen aritmetik toplam 'umutsuzluk puanı' nı oluşturur. Alınan puanların yüksekliği bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin Türkçe'ye adaptasyon ve güvenilirlik-geçerlik çalışmaları Seber (1993) ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Cinsiyet, sınıf ve medeni durum ile ilgili verilerin analizinde T Testi; yaş, bölüm ve ailenin ekonomik durumu ile ilgili verilerin analizinde ise Tek Yönlü Varyans Analizi, Tukey HSD ve Fisher LSD çoklu karşılaştırma testleri uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada,değişik öğrenim programlarına devam etmekte olan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı ($F_{3,206}=1.44$, $p>.05$), yani İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk açısından homojenlik gösterdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 1. İlahiyat Fakültesi Öğrenim Programları Açısından Deneklerin Umutsuzluk Puanlarının Dağılımları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Tek Yönlü Varyans Analizi

Kaynak	Kareler top	Serbestlik der.	Kareler ort.	F değeri	p
Gruplar arası	70,796	3	23,599	1,444	,231
Gruplar içi	3366,200	206	16,341		
Toplam	3436,995	209			

Ancak, fikir vermesi açısından umutsuzluk puanlarına baktığımızda en yüksek ortalamalara yeni lisans öğrencilerinin ulaştığı ($x=5.65$); onları sırasıyla 2.öğretim ($x=5.38$), ilköğretim öğretmenliği ($x=5.02$) ve eski lisans öğrencilerinin ($x=4,21$) takip ettikleri görülmektedir.

Tablo 2. İlahiyat Fakültesi Öğrenim Programı Gruplarının Umutsuzluk Puanları

BOLÜM	Sayı	ortalama
eski lis.	88	4,21
ilkogr.ogr.	43	5,02
2.ogretim	47	5,38
yeni lisans	32	5,65

Umutsuzluğun boyutları açısından baktığımızda da öğrenim programı gruplarının puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir ($GİD$, $F_{3, 206}=1,46$, $P>.05$; MK , $F_{3,206}=1,19$, $P>.05$; $GİB$, $F_{3,206}=1,79$, $P>.05$).

Tablo 3. Öğrenim Programları Açısından Deneklerin Umutsuzluğun “Gelecek İle İlgili Duygular”, “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt boyutlarından Aldıkları Puanların Dağılımları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Tek Yönlü Varyans Analizleri

	Kaynağı	Kareler top	Serbestlik der.	Kareler ort.	F değeri	p
GELECEKLE İLGİLİ DUYGULAR	Gruplar arası	8,968	3	2,989	1,467	,225
	Gruplar içi	419,799	206	2,038		
	Toplam	428,767	209			
MOTİVASYON KAYBI	Gruplar arası	8,568	3	2,856	1,198	,311
	Gruplar içi	490,960	206	2,383		
	Toplam	499,529	209			
GELECEKLE İLGİLİ BEKLENTİLER	Gruplar arası	7,039	3	2,346	1,797	,149
	Gruplar içi	268,885	206	1,305		
	Toplam	275,924	209			

İstatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte puanların dağılımına baktığımızda, gelecekle ilgili duygular boyutundan en yüksek puan ortalamasına ilköğretim öğretmenliği öğrencilerinin ulaştığı ($x=1.18$), onları sırasıyla ikinci öğretim ($x=1.14$), yeni lisans ($x=1.06$) ve eski lisans öğrencilerinin takip ettiği ($x=.72$) görülmektedir. Diğer taraftan, motivasyon kaybı alt boyutundan en yüksek puanları yeni lisans öğrencileri almış ($x=1.46$), onları sırasıyla ilköğretim öğretmenliği ($x=1.44$), ikinci öğretim ($x=1.44$) ve eski lisans öğrencileri ($x=1.03$) takip etmişlerdir. Gelecekle ilgili beklentiler alt boyutunda ise en yüksek puanları ikinci öğretim ($x=1.68$) öğrencileri almışlar, onları yüksekten düşüğe yeni lisans ($x=1.65$), ilköğretim öğretmenliği ($x=1.41$) ve eski lisans öğrencileri ($x=1.26$) takip etmişlerdir.

Tablo 4. Öğrenim Programları Açısından Deneklerin Umutsuzluğun “Gelecekle İlgili Duygular”, “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Dağılımları

GEL.DUYG.			MOT.KAY			GEL.BEKL		
BOLUM	Sayı	ortalama	BOLUM	Sayı	ortalama	BOLUM	Sayı	ortalama
eski lis.	88	,72	eski lis.	88	1,03	eski lis.	88	1,26
yeni lis.	32	1,06	2.ogretim	47	1,42	ilkogr.ogr.	43	1,41
2.ogretim	47	1,14	ilkogr.ogr.	43	1,44	yeni lis.	32	1,65
ilkogr.ogr.	43	1,18	yeni lis.	32	1,46	2.ogretim	47	1,68

Acaba diğer bölümlerle karşılaştırıldığında ilahiyat öğrencilerinin durumu nasıldır ? Kontrol grubu olarak aldığımız Sınıf öğretmenliği ve Sosyoloji bölümü öğrencileriyle karşılaştırıldığında, İlahiyat grubu ile bu bölümlerin öğrencilerinin umutsuzluk durumları arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. İlahiyat, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyoloji Gruplarının Umutsuzluk Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Tek Yönlü Varyans Analizi

Kaynak	Kareler top	Serbestlik der.	Kareler ort.	F değeri	p
Gruplar arası	216,026	2	108,013	6,488	,002
Gruplar içi	6775,362	407	16,647		
Toplam	6991,388	409			

Tablo 5.'de verilen tek yönlü varyans analizi sonuçları, Sınıf Öğretmenliği, Sosyoloji ve İlahiyat gruplarının umutsuzluk puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($F_{2,407}=6,48$, $P<.05$).

Tablo 6. Öğrenim Alanı Gruplarının Umutsuzluk Puanlarının Dağılımları ve Tukey- HSD Testi Sonuçları

	Ortalama	Eğitim S.Ö.	İlahiyat	F.E.Sosyoloji
Eğitim S.Ö.	3,47		*	*
İlahiyat	4,86	*		
Sosyoloji	5,61	*		

* $P<.05$

Öğrenim alanı gruplarının puan dağılımlarına baktığımızda, umutsuzluk ölçeğinden en yüksek puanı Sosyoloji bölümü öğrencilerinin aldığı ($x=5,61$), onları yüksekten düşüğe doğru İlahiyat ($x=4,46$) ve Sınıf Öğretmenliği gruplarının ($x=3,47$) takip ettiği; ancak istatistiksel açıdan anlamlı farklılığın Sınıf Öğretmenliği grubu ile İlahiyat ve Sosyoloji grupları arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu durumda, mezuniyet sonrasında iş bulma konusunda problemle karşılaşacak olan İlahiyat ve Sosyoloji bölümü öğrencilerinin umutsuzluk açısından, her ne kadar sosyoloji bölümü daha yüksek puan almış olsa da, benzerlik gösterdiklerini söyleyebiliriz. Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda en az problemlilerden birisi olarak kabul edilen ve en düşük umutsuzluk puanını alan Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise geleceğe yönelik beklentiler açısından diğer iki bölüm öğrencilerinden daha iyi durumda oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Fakülte Grupları Açısından Deneklerin Umutsuzluğun “Gelecek İle İlgili Duygular”, “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Dağılımları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Tek Yönlü Varyans Analizleri.

	kaynak	Kareler top	Serbestlik der.	Kareler ort.	F değeri	p
GELECEKLE İLGİLİ DUYGULAR	Gruplar arası	31,736	2	15,868	8,031	,000
	Gruplar içi	804,108	407	1,976		
	Toplam	835,844	409			
MOTİVASYON KAYBI	Gruplar arası	12,105	2	6,052	2,416	,091
	Gruplar içi	1019,507	407	2,505		
	Toplam	1031,612	409			
GELECEKLE İLGİLİ BEKLENTİLER	Gruplar arası	16,974	2	8,487	6,427	,002
	Gruplar içi	537,475	407	1,321		
	Toplam	554,449	409			

Uygulanan tek yönlü varyans analizleri, fakülte gruplarının, umutsuzluk ölçeğinin “gelecekle ilgili duygular” ($F_{2,407}=8,03$, $P<.000$), “motivasyon kaybı” ($F_{2,407}=2,41$, $P<.09$) ve “gelecekle ilgili beklentiler” ($F_{2,407}=6,42$, $P<.002$) alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında da anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir

Tablo 8. Öğrenim Alanları Açısından Deneklerin Umutsuzluğun “Gelecek İle İlgili Duygular”, “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Dağılımları ve Tukey- HSD ve Fisher -LSD Testleri Sonuçları

GELECEKLE	kaynak	ortalama	Sınıf öğretmenliği	İlahiyat	Sosyoloji
İLGİLİ	Sınıf Öğretmenliği	,48		*	*
DUYGULAR	ilahiyat	,96	*		
	Sosyoloji	1,30	*		
MOTİVASYON	kaynak	ortalama	Sınıf Öğretmenliği	ilahiyat	Sosyoloji
KAYBI**	Sınıf Öğretmenliği	,48			*
	İlahiyat	,96			
	Sosyoloji	1,30	*		
GELECEKLE	kaynak	ortalama	Sınıf Öğretmenliği	ilahiyat	Sosyoloji
İLGİLİ	Sınıf Öğretmenliği	1,03		*	*
BEKLENTİLER	İlahiyat	1,44	*		
	Sosyoloji	1,63	*		

**Fisher LS D * $P<.05$

Farklılıkların hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit için uygulanan tukey- HSD testleri neticesinde, “gelecekle ilgili duygular” ve “gelecekle ilgili beklentiler” boyutlarında anlamlı farklılığın yine Sınıf Öğretmenliği Bölümüyle İlahiyat ve Sosyoloji bölümleri arasında gerçekleştiği, buna karşılık İlahiyat ve Sosyoloji bölümlerinin homojenlik gösterdikleri tespit edilmiştir. “Motivasyon kaybı” alt boyutunda uygulanan Fisher LSD testi neticesinde ise, anlamlı farklılığın sınıf öğretmenliği ve sosyoloji grupları arasında gerçekleştiği görülmüştür

Araştırmada, ilahiyat fakültesinde öğrenim gören 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar göstermedikleri tespit edilmiştir. Ancak fikir vermesi açısından baktığımızda, gerek umutsuzluk ve gerekse alt boyutlarda 1. sınıf öğrencilerinin puanlarının 4. sınıf öğrencilerinin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Sınıf Bağımsız Değişkeni Açısından İlahiyat Öğrencilerinin Umutsuzluk ve Umutsuzluğun “Gelecekle İlgili Duygular”; “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt Boyutları Ortalama Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair T-Testi Sonuçları

	sınıf	sayı	ortalama	standart sapma	t değeri
UMUTSUZLUK	1.sınıf	57	5,42	4,10552	1,22
PUANI	4.sınıf	153	4,65	4,03002	
GELECEKLE	1.sınıf	57	1,14	1,58608	1,07
İLGİLİ DUYGUL	4.sınıf	153	,90	1,37058	
MOTİVASYON	1.sınıf	57	1,43	1,65850	,95
KAYBI	4.sınıf	153	1,20	1,50286	
GELECEKLE İL	1.sınıf	57	1,50	1,11999	.47
BEKLENTİLER	4.sınıf	153	1,42	1,16242	

Birinci sınıfların umutsuzluk puan ortalaması, $x=5,42$; 4. sınıfların $x=4,65$ şeklinde gerçekleşirken, gelecekle ilgili duygular, $x=1,14$; $x=.090$; motivasyon kaybı, $x=1,43$; $x=1,20$ ve gelecekle ilgili beklentiler, $x=1,50$; $x=1,42$ şeklinde gerçekleşmiştir.

Sınıf öğretmenliği ve Sosyoloji gruplarının puanlarının sınıflara göre dağılımları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ancak puanlara baktığımızda, sınıf öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin hem umutsuzluk ($x=3,02$) ve hem de umutsuzluğun alt boyutlarında (GİD, $x=.28$; MK, $x=.88$; GİB, $x=.97$) 1. sınıf öğrencilerinden (UMUTS, $x=3,85$; GİD, $x=.65$; MK, $x=1,07$; GİB, $x=1,09$) daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür. Buna karşılık, Sosyoloji bölümüne devam eden 4. sınıf öğrencilerinin hem umutsuzluk ($x=6,21$) hem de umutsuzluğun alt boyutlarında (GİD, $x=1,52$; MK, $x=1,45$; GİB, $x=1,80$) 1. sınıf öğrencilerinden daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir (UMUTS, $x=4,94$; GİD, $x=1,06$; GİB, $x=1,45$).

Tablo 10. Sınıf Bağımsız Değişkeni Açısından Sınıf Öğretmenliği ve Sosyoloji Öğrencilerinin Umutsuzluk ve Umutsuzluğun “Gelecekle İlgili Duygular”, “Motivasyon Kaybı” ve “Gelecekle İlgili Beklentiler” Alt Boyutları Ortalama Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair T-Testi Sonuçlar

Sınıf öğretmenliği	sınıf	sayı	ortalama	standart sapma	t değeri	Sosyoloji	sınıf	sayı	ortalama	standart sapma	t değeri
UMUTSUZLUK PUANI	1.sınıf	41	3,85	3,86368	1,07	UMUTSUZLUK PUANI	1.sınıf	59	4,94	4,34870	-1,57
	4. sınıf	35	3,02	2,59508			4.sınıf	65	6,21	4,59787	
GELECEKLE İLGİLİ DUYGULAR	1.sınıf	41	,65	1,19603	1,55	GELECEKLE İLGİLİ DUYGULAR	1.sınıf	59	1,06	1,48399	-1,65
	4. sınıf	35	,28	,82503			4.sınıf	65	1,52	1,57230	
MOTİVASYON KAYBI	1.sınıf	41	1,07	1,43858	,64		1.sınıf	59	1,35	1,69952	-,79
	4. sınıf	35	,88	1,02244			4.sınıf	65	1,61	1,90142	
GELECEKLE İL BEKLENTİLER	1.sınıf	41	1,09	1,15769	,52	GELECEKLE İL BEKLENTİLER	1.sınıf	59	1,45	1,16445	-1,58
	4. sınıf	35	,97	,89066			4.sınıf	65	1,80	1,23996	

Bu durumda, İlahiyat ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinin benzerlik gösterdiğini, Sosyoloji bölümünün ise bu iki gruptan ayrıldığını söyleyebiliriz. Ancak burada açıklanması gereken konu, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hem umutsuzluk ve hem de umutsuzluğun alt boyutlarında Sınıf Öğretmenliği bölümünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterirken (Bkz. Tablo.5,6,7,8); sınıflar açısından nasıl benzerlik gösterdiği. Hipotezimiz, İlahiyat öğrencilerinin, bilhassa son sınıf öğrencilerinin, yaklaşan mezuniyet ve sonrası yaşanacağı düşünülen sıkıntılara bağlı olarak umutsuzluk düzeylerinin yüksek olacağı şeklindeydi. Ancak ulaşılan sonuçlar bu hipotezimizi desteklememektedir. Acaba, bu sonuçlara ilahiyat eğitiminin, ilahiyat fakültesinde verilen dünya görüşünün ve dolayısıyla dindarlığın bir etkisi olabilir mi?

Yapılan araştırmalarda dindarlıkla ruh sağlığı arasında ilişkiler bulunmuştur. Murphy(1998), dinin düşük seviyedeki umutsuzluk ve depresyonun bir işareti (indicator) olduğunu tespit etmiştir(s.123-24). Idler (1987), kiliseye devam eden erkek ve kadınlarda depresyonun azaldığını; Schumaker (1991), dindar olmayanların ruh sağlığı konusunda dindarlara göre daha zayıf olduklarını; Park ve arkadaşları(1990),dindarlığın protestan mezhebine mensup Hıristiyanlar arasında kontrol dışı gelişen tecrübelerin doğurduğu depresyon ve kaygı durumlarına bir tampon görevi yaptığını bulmuşlardır (Nakl. B.B. Hallahmi, M. Argyle, 2000, s.460-461), Yaparel (1987), bazı yaş gruplarında psiko-sosyal uyum göstergeleriyle dînî hayatın boyutları arasında ilişkiler bulunmuştur.

Umutsuzlukla yakın ilişkisi olan intiharın da dindarlıkla ilişkisi tespit edilmiştir. Stack, dine bağlı olmanın ve ahirete inanma, kader gibi bazı temel inançların intiharın önlenmesinde etkili olduğunu savunduğu bir dînî bağlılık teorisi geliştirmiş; bu teori başka çalışmalarla desteklenmiştir.Yine, bazı araştırmalar (Pescosolido, Georgianna, 1989) hiyerarşik yapıya sahip olmayan ve fertler arasındaki ilişkilere önem veren dinlerin intiharı engellediği yönünde bulgulara ulaşmışlardır (nakl.S. Stack, 2000, s.82-83). Simpson ve Conklin (1989), değişik dinleri kapsayan araştırmalarında, Hıristiyanlık'la intihar arasında bir ilişki bulamazken İslamiyet'le intihar arasında -0.55 düzeyinde bir ilişki bulunmuştur (Nakl. B.B. Hallahmi, M. Argyle,2001, s.179).

İlahiyat, Mühendislik, Tıp Fakülteleri ve Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümlerinde öğrenim gören öğrencileri dînî hayat ve boyutları açısından karşılaştırdığım doktora çalışmamda (Şahin, 2001 s.142), en dindar grup olarak İlahiyat, en az dindar grup olarak da Sosyoloji öğrencilerini tespit etmiştim.Bu çalışmada da sosyoloji dördüncü sınıf öğrencileri birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek umutsuzluk düzeyinde, İlahiyatta ise tersi tespit edilince yukarıdaki değerlendirmeyi yapma ihtiyacı hissettim. Spekülasyon düzeyini aşmayan bu varsayımın dindarlıkla umutsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen müstakil bir araştırmada denenmesi gerektiğini düşünmekteyim.

İlahiyat fakültesine devam eden farklı yaş gruplarından öğrencilerin gerek umutsuzluk gerekse umutsuzluğun alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir.(UMUTS, $F_{2,207}=2,22$, $P>.05$; GİD, $F_{2,207}=1,69$, $P>.05$; MK, $F_{2,207}=1,39$, $P>.05$; GİB, $F_{2,207}=1,26$). Puanların dağılımına baktığımızda, umutsuzluk ölçeğinden en yüksek ortalamaya 27 yaş ve yuk. grubunun ulaştığı ($x=6,69$), onları 17-22 yaş ($x=5,12$) ve 23-26 yaş gruplarının ($x=4,37$) takip ettikleri görülmektedir. Aynı sıralama, gelecekle ilgili duygular (27 ve yuk. yaş, $x=1,38$; 17-22 yaş, $x=1,09$; 23-26 yaş, $x=,79$), motivasyon kaybı (27 ve yuk. yaş, $x=1,92$; 17-22 yaş, $x=1,29$; 23-26 yaş, $x=,1,16$) ve gelecekle ilgili beklentiler (27 ve yuk. yaş, $x=1,92$; 17-22 yaş, $x=1,44$; 23-26 yaş, $x=1,38$) alt boyutlarında da göz-

lenmektedir. Bu durumda istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmamakla birlikte en problemli yaş grubunun 26 ve yukarı yaş grubunun olduğunu onları 17-22 ve 23-26 yaş gruplarını takip ettiğini söyleyebiliriz.

İlahiyat Fakültesine devam eden öğrencilerin gerek umutsuzluk ve gerekse umutsuzluğun boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir (UMUTS, $t=-.10$, $P>.05$; GİD, $t=.53$, $P>.05$; MK, $t=-.36$, $P>.05$; GİB, $t=-.58$, $P>.05$). Fikir vermesi açısından puanların dağılımına baktığımızda, kızların sadece umutsuzluğun gelecekle ilgili duygular alt boyutunda erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları (kız, $x=1.01$; erkek, $x=.91$), buna karşılık erkeklerin umutsuzluk (erkek, $x=4.89$; kız, $x=4.83$), motivasyon kaybı (erkek, $x=1.31$; kız, $x=1.23$) ve gelecekle ilgili beklentiler alt boyutlarından (erkek, $x=1.49$; kız, $x=1.40$) kızlardan daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir.

Medeni durum açısından puanların dağılımına baktığımızda, evlilerin umutsuzluk ($x=4.96$) ve gelecekle ilgili beklentiler ($x=1.53$) alt boyutundan aldıkları puanların bekarların puanlarından (UMUTS, $x=4.85$; GİB, $x=1.53$) daha yüksek, buna karşılık bekarların puanlarının gelecekle ilgili duygular ($x=.97$) ve motivasyon kaybı ($x=1.28$) alt boyutlarından evlilerden (GİD, $x=.96$; MK, $x=1.23$) daha yüksek puanlar aldıkları, ancak puanlar arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (UMUTS, $t=-.12$; GİD, $t=.03$; MK, $t=.16$; GİB, $t=.22$, $P>.05$).

Araştırmada, ailenin ekonomik durumu değişkenine göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk ve umutsuzluğun gelecekle ilgili duygular ve motivasyon kaybı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir (UMUTS, $F_{2,207}=.70$, $P>.05$; GİD, $F_{2,207}=.27$, $P>.05$; MOT, $F_{2,207}=.24$, $P>.05$). İstatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte puanların dağılımına baktığımızda, umutsuzluk boyutundan en yüksek puanlara ailesinin ekonomik durumunu düşük ($x=5.14$) olarak bildirenlerin ulaştığı, onları orta ($x=4.88$) ve yüksek ($x=3.00$) gruplarının takip ettiği görülmüştür. Benzer dağılımlar gelecekle ilgili duygular (düşük, $x=1.11$; orta, $x=.95$; yüksek, $x=.66$) ve motivasyon kaybı (düşük, $x=1.29$; orta, $x=1.28$, yüksek, $x=.83$) alt boyutlarında da gözlenmiştir.

Gelecekle ilgili beklentiler alt boyutunda ise $P=.07$ güvenirlilik düzeyinde anlamlı farklılık ($F_{2,207}=2.56$) saptanmıştır. Uygulanan Fisher LSD Testi, en yüksek puanı, ailesinin ekonomik durumunu düşük olarak bildirenlerin ($x=1.66$) aldığını, onları sırasıyla orta ($x=1.44$), ve düşük ($x=.50$) bildirenlerin takip ettiğini, anlamlı farklılığın ise yüksek grupla düşük ve orta grup arasında gerçekleştiğini göstermiştir.

SONUÇ

A. İlahiyat fakültesinin değişik öğrenim programlarında öğrenim gören öğrenciler, umutsuzluk ve umutsuzluğun gelecekle ilgili duygular, motivasyon

kaybı ve gelecekle ilgili beklentiler alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedirler. Ancak puanların dağılımına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1- İlahiyat fakültesinin umutsuzluk düzeyi en yüksek öğrencileri yeni lisans öğrencileridir. Onları yüksekten düşüğe ikinci öğretim ve ilköğretim öğretmenliği takip etmektedir. Umutsuzluk düzeyi en düşük grup ise eski lisans öğrencileridir.

2- Gelecekle ilgili duygular alt boyutunda umutsuzluk düzeyi en yüksek grup ilköğretim öğretmenliği öğrencileri olup onları yüksekten düşüğe ikinci öğretim ve yeni lisans öğrencileri takip etmektedir; en düşük grup ise yine eski lisans öğrencileridir.

3- Motivasyon kaybı en yüksek grup yeni lisans, en düşük grup ise eski lisans öğrencileridir. İlköğretim öğretmenliği ve ikinci öğretim öğrencileri ise yüksekten düşüğe bu iki grup arasında yer almaktadırlar.

4- Gelecekle ilgili umutsuz beklentileri en yüksek grup ikinci öğrenim öğrencileridir. Onları yeni lisans ve ilköğretim öğretmenliği öğrencileri takip etmektedir. Gelecekle ilgili umutsuz beklentileri en düşük grup diğer boyutlarda olduğu gibi yine eski lisans öğrencileridir.

B. İlahiyat Fakültesi öğrencileri, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri ile de umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutları açısından karşılaştırılmış ve aralarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

1- Öğrenim alanlarının umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır. Umutsuzluk düzeyi en yüksek grup Sosyoloji, en düşük grup ise Sınıf öğretmenliğidir. İlahiyat öğrencileri ise bu iki grup arasında yer almaktadırlar. Ancak Sınıf öğretmenliği grubu, diğer iki gruptan istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir.

2- Öğrenim alanı grupları, umutsuzluğun alt boyutlarında anlamlı farklılıklar göstermektedirler. Her üç boyutta da umutsuzluk düzeyi en yüksek grup yine Sosyoloji, en düşük grup ise Sınıf öğretmenliğidir. İlahiyat grubu ise Sosyoloji ve Sınıf Öğretmenliği grupları arasında yer almaktadır. Ancak istatistiksel açıdan anlamlı farklılık, gelecekle ilgili duygular ve gelecekle ilgili beklentiler alt boyutlarında Sınıf Öğretmenliği grubu ile diğer iki grup arasında gerçekleşmişken, motivasyon kaybı alt boyutunda Sınıf Öğretmenliği ve Sosyoloji grubu arasında gerçekleşmiştir. Bir başka ifade ile, İlahiyat öğrencileri gelecekle ilgili duygular ve gelecekle ilgili beklentiler açısından Sosyoloji öğrencileri ile benzerlik ve Sınıf öğretmenliği öğrencileri ile farklılıklar gösterirken, motivasyon kaybı açısından diğer iki gruptan da ayrılmaktadırlar.

3- Öğrenimin umutsuzluk üzerindeki etkisini tespit için öğrenim alanlarının birinci ve dördüncü sınıfları karşılaştırılmış ve neticede İlahiyat birinci ve dördüncü sınıflarının gerek umutsuzluk ve gerekse umutsuzluğun alt boyutla-

rında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermedikleri tespit edilmiştir. Ancak puanların dağılımı, hem umutsuzluk ve hem de umutsuzluğun alt boyutlarından birinci sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerinden daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir. Sınıf Öğretmenliğinde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyoloji bölümünde ise dördüncü sınıf öğrencilerinin gerek umutsuzluk ve gerekse umutsuzluğun alt boyutlarında birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Bu durumda, İlahiyat grubunun bir önceki aşamada benzerlik gösterdiği Sosyoloji grubundan ayrılmasını, tartışmaya açık olmakla birlikte, İlahiyat eğitimine bağlayabiliriz. Esasen dindarlıkla umutsuzluk arasındaki ilişkinin müstakil bir çalışmada ele alınması gerektiğini düşünmekteyiz.

C. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk durumları yaş, cinsiyet, medeni durum ve ailenin ekonomik durumları açısından karşılaştırılmıştır. Bağımsız değişken gruplarının umutsuzluk puanları, ailenin ekonomik durumu hariç diğer değişkenlerde anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak puanların dağılımı değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1- Umutsuzluk düzeyi, erkek öğrencilerde umutsuzluk ve umutsuzluğun gelecekle ilgili beklentiler ve motivasyon kaybı alt boyutlarında, kız öğrencilerde ise gelecekle ilgili duygular alt boyutunda daha yüksektir.

2- Evli öğrencilerin umutsuzluk düzeyi, umutsuzluk ve umutsuzluğun gelecekle ilgili beklentiler alt boyutunda, bekar öğrencilerde ise gelecekle ilgili duygular ve motivasyon kaybı alt boyutlarında daha yüksektir.

3- Ailesinin ekonomik durumu düşük öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, ailesinin ekonomik durumu orta ve yüksek olanlardan daha yüksektir; yani geleceğe kötümser bakmaktadırlar.

KAYNAKÇA

1- BECK, A., T., LESTER, D., TREXLER, L.,(1974) “ The Measurement of Pessimism, Beck Hopelessness Scale”, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42 (6)

2-BELL, S.,K.,(2001) The Hopelessness Theory of Depression: A Comprehensive Test of Its Applicability to Elementary School Children, Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Memphis.

3- DURAK, Ayşegül ve Refia PALABIYIKOĞLU, (1994) “ Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlik Çalışması”, Türk Psikoloji Dergisi, Sayı:2 (2).

4- HALLAHMİ B., B., ARGYLE, M.,(2000) “Dindarlığın Etkileri I”, (Çev. Adem Şahin), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10.

5- HALLAHMİ B., B., ARGYLE, M.,(2001) “Dindarlığın Etkileri I”, (Çev. Adem Şahin), Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11.

6- HAMARTA, Erdal, DENİZ, Engin, USLU, Mustafa,(2001) “Engelli Çocuğu Olan Anne Babaların Umutsuzluk Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Özel Eğitim Kongresi, Konya.

7- MURPHY,P.,E.,(1998)A Longitudinal Analysis of İmpact of Religion on the Experience of Depression and Hopelessness in a Clinical Sample,Unpublished Doctoral Dissertation, Loyola College in Maryland.

8- SEBER, Gülten ve Ark.,(1993) “ Umutsuzluk Ölçeği Geçerlik ve Güvenirliğı”, Kriz Dergisi, Sayı:1 (3).

9-STACK, S.,(2000) “Dindarlık, Depresyon ve İntihar “ (Çev. Talip Küçükcan), Akademik Araştırmalar Dergisi, 7-8.

10-ŞAHİN, Adem,(2001) Üniversite Öğrencilerinde Dînî Hayat: Fakülte-ler Arası Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Konya.

11- YAPAREL, Recep,(1987) Yirmi- Kırk Yaş Arası Kişilerde Dînî Hayat ile Psiko- Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara,

